

НАРОДНА УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ

**Методичні рекомендації
з організації науково-дослідної практики
для студентів освітнього ступеня «Магістр»
спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
денної та заочної форм навчання**

Харків
Видавництво НУА
2020

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

Методичні рекомендації
з організації науково-дослідної практики
для студентів освітнього ступеня «Магістр»
спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
денної та заочної форм навчання

Харків
Видавництво НУА
2020

УДК 378.147.88

*Затверджено на засіданні кафедри економіки та права
Народної української академії
Протокол № от ..2020*

Автори-упорядники *Тимохова Г.Б, Цибульська Е.І.*
Рецензент *Бабаєв В.Ю.*

Методичні рекомендації з організації науково-дослідної практики для студентів освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» денної та заочної форм навчання/ Нар. укр. акад. [каф. економіки та права ; авт.-упоряд. Г.Б. Тимохова]. – Харків : Вид-во НУА, 2020. – 30 с.

Методичні вказівки призначені для організації та проведення науково-дослідної практики студентів освітнього ступеня «Магістр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» (року навчання) факультету «Бізнес –управління». Вони містять опис програми практики, завдання для її виконання, рекомендації по оформленню звіту та проведення захисту, критерії оцінювання.

© Народна українська академія, 2020

ВСТУП

Науково-дослідна практика студентів першого року навчання освітнього ступеня «Магістр» факультету «Бізнес-управління» спеціальності 051 «Економіка» базується на основних концептуальних засадах проведення науково-дослідної практики студентів факультету «Бізнес-управління» ХГУ «НУА» та є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття освітнього ступеня магістра з відповідної спеціальності і має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь здійснення самостійної наукової-дослідної роботи.

Головний зміст науково-дослідної практики полягає у залученні студентів до самостійної дослідної роботи, ознайомленні з методикою проведення науково-дослідної роботи в академічних та спеціалізованих інститутах, практикою підприємництва, питаннями реалізації теоретичних та наукових розробок в сфері їх професійної діяльності.

Проходження студентами науково-дослідної практики орієнтується на отримання основних результатів науково-дослідної роботи.

Предметом науково-дослідної практики є поглиблення навичок самостійної наукової роботи, розширення наукового світогляду студентів, дослідження проблем практики та вміння пов'язувати їх з обраним теоретичним напрямком дослідження, визначати структуру та логіку майбутнього магістерського дослідження.

Методичні рекомендації призначені для організації та проведення науково-дослідної практики студента-магістранта факультету «Бізнес-управління» спеціальності 051 «Економіка». У даних методичних вказівках розглядаються загальні підходи до вирішення завдань з програми практичної підготовки, організації, проведення і підведення підсумків науково-дослідної практики магістрантів.

Для студента-магістранта важливо не тільки знати основні положення виконання магістерського дослідження, але мати загальне уявлення про методологію наукової творчості, здобути досвід організації своєї творчої діяльності, використання методів наукового пізнання. Інтеграція загальної та професійної освіти на базі дослідницької діяльності не лише сприяє значному підвищенню мотивації до отримання знань і формування відповідних компетенцій, але є й стимулом оновлення змісту освіти в цілому.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1 Мета і завдання науково-дослідної практики

Науково-дослідна діяльність є творчим процесом, який вимагає відповідної організації дослідницької праці, володіння сучасними інформаційними технологіями у сфері своєї професійної діяльності, культурою мислення, письмової та усної мови. Саме тому науково-дослідницька підготовка магістрів включає в себе не тільки виконання і захист студентом магістерської роботи, але і вивчення спеціальних навчальних курсів і програм науково-дослідницького характеру. Додатковими формами підготовки студентів до науково-дослідницької діяльності в рамках навчального процесу є виконання тематичних завдань дослідницького характеру, підготовка наукових рефератів, участь у науково-практичних конференціях, проходження науково-дослідницької практики та ін.

Метою науково-дослідної практики є засвоєння студентами елементів методики наукових досліджень та розвитку в них раціонального творчого мислення, здатності самостійно проводити статистичний аналіз та оцінювання масових явищ і процесів на підставі застосування економіко-статистичних методів і надавати інтерпретацію отриманих результатів, використовуючи інформаційні технології візуалізації.

Для досягнення поставленої мети студенти вирішують такі завдання:

узагальнення сучасних теоретико-методичних основ економічного аналізу масових соціально-економічних явищ і процесів;

систематизація інформації літературних джерел щодо обраної тематики майбутньої магістерського дослідження;

формування системи показників щодо стану й розвитку об'єкта дослідження з метою проведення його подальшого аналізу та оцінювання;

аналіз динамічних і структурних змін у функціонуванні відкритих соціально-економічних систем (підприємство, галузь, регіон, країна);

моделювання та прогнозування розвитку об'єкта дослідження з використанням сучасних економічних методів;

формування наукового звіту щодо результатів дослідження у вигляді аналітичних висновків з їх наочним відображенням.

Як результат проходження науково-дослідної практики студенти набувають таких компетентностей:

узагальнення та систематизація інформації, отриманої з літературних джерел та інтернет-ресурсів;

формування власного погляду до вирішення проблемних питань на основі критичного аналізу й узагальнення підходів, новітніх засобів вирішення наукових проблем;

формування елементів системи інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання соціально-економічних явищ і процесів;

розроблення системи економічного спостереження за обраним об'єктом дослідження;

володіння засобами декомпозиції процесу економічного аналізу та оцінювання інформаційних потоків на мікро-, мезо- або макрорівнях на підставі застосування програм комп'ютерного моделювання та систем обробки даних;

володіння засобами візуалізації отриманих результатів.

1.2 Бази практики

Науково-дослідна практика проводиться у 1-2 семестрах першого року навчання на програмі магістерської підготовки. Конкретний час проведення практики визначається наказом по ХГУ «НУА». Основним базовим об'єктом науково-дослідної практики є кафедра економіки та права. Науково-дослідна практика може проводитися також за додаткової потреби на базі науково-дослідних закладів, відповідних профільних кафедр вищих навчальних закладів, наукових та аналітичних підрозділів підприємств, установ, організацій, відомств, бібліотек тощо, які проводять науково-дослідні роботи чи здійснюють розробки та мають наукові здобутки у сфері наукової проблематики студентів.

Для проходження науково-дослідної практики кафедра економіки та права залучає студентів безпосередньо у проведення науково-дослідної роботи, підготовки наукових звітів, розробки наукової тематики кафедри.

Студенти можуть самостійно з дозволу випускової кафедри обирати для себе місце проходження практики і пропонувати його для використання, якщо для збору необхідного матеріалу з обраного наукового напрямку досліджень магістра зазначена база практики безпосередньо слугуватиме об'єктом дослідження. Побажання студента повинно бути обґрунтовано заявою на ім'я завідувача кафедри та керівника лабораторії планування кар'єри ХГУ «НУА», до якої додається лист з відповідної установи зі згодою прийняти дану особу для проходження науково-дослідної практики.

Зміна бази практики можлива лише з поважних причин і лише до подання проекту наказу про проходження практики. Рішення про можливість зміни бази практики приймає завідувач випускової кафедри. Самостійно змінювати місце практики студент не має права. У разі самостійної зміни місця практики, нез'явлення до місця практики без поважних причин вважають, що студент не виконав навчальне навантаження.

До програми практики (крім спеціальних питань) можуть входити прослуховування лекцій, виконання індивідуальних завдань, проведення екскурсій, оформлення та захист звіту з практики.

Науковими керівниками магістрів призначаються професори (доценти), які активно ведуть науково-дослідну роботу. У разі виконання студентом теми досліджень на межі галузей наук допускається призначення, крім наукового керівника, одного чи більше консультантів.

Теми магістерських досліджень, список наукових керівників і консультантів обговорюються та затверджуються на засіданнях випускової кафедри.

1.3 Порядок організації та керівництво науково-дослідної практикою

Потягом проходження науково-дослідної практики та виконання основних завдань програми практики, кожен студент повинен отримати конкретні наукові результати з обраної наукової проблеми, що будуть відображені у формулюванні теми випускної кваліфікаційної роботи магістра.

Зміст науково-дослідницької практики орієнтовано на оволодіння магістрантом сучасної методології наукового дослідження, у тому числі в області вивчення соціально-економічних процесів і умінням застосувати її при роботі над обраної теми магістерської роботи;

ознайомлення з усіма етапами науково-дослідницької роботи: постановка задачі дослідження, літературного опрацювання проблеми з використанням сучасних інформаційних технологій (електронні бази даних, Internet);

вивчення і використання сучасних методів збору, аналізу, моделювання та обробки наукової інформації виконання піонерних досліджень динаміки змін мінімум за останні 3 роки ситуації на галузевому ринку;

аналіз отриманого матеріалу, використання сучасних методів досліджень, їх вдосконалення і створення нових методів;

формулювання висновків за підсумками досліджень, оформлення результатів роботи;

оволодіння вмінням науково-літературного викладу отриманих результатів; оволодіння методами презентації отриманих результатів.

Обов'язки керівника наукової практики полягають у:

- проведенні комплекс організаційних заходів перед початком практики, забезпеченні студентів необхідними документами;

- забезпеченні індивідуальними завданнями науково-дослідного характеру;

- проведенні регулярних (згідно зі складеним і затвердженим графіком) консультацій щодо проходження практики та оформлення звітів з практики;
- контролюванні якості і повноти освоєння програми практики, дотримання термінів виконання завдань з практики, їх корегуванні при необхідності та складанні звітів;
- контролі своєчасності складання звіту про практику, організації його перевірки, наданні оцінки проходженню практики студентами та допуску звітів з практики до захисту;
- залученні студентів до підготовки і проведення різних заходів (нарад, конференцій, семінарів тощо);
- контроль за виконанням як окремих завдань, так і всієї програми практики в цілому, надання студенту допомоги в удосконаленні і поглибленні знань із спеціальних дисциплін, консультування з усіх питань, що виникають у ході практики;
- перевірка його звіту про практику, складання відгуку про результати проходження практики студентом.

Під час проходження практики студент *має право*:

- користуватись необхідною інформацією, яка входить до складу науково-методичного комплексу дисциплін, що викладаються на кафедрі;
- збирати необхідні матеріали для науково-дослідної роботи.

Основні *обов'язки* студентів-практикантів при проходженні практики:

- проходити практику на базі практики відповідно до отриманих завдань у режимі роботи відповідних підрозділів;
- регулярно відвідувати керівника практики у дні його консультацій на кафедрі;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, які передбачені програмою практики;
- нести повну відповідальність за виконану роботу та її результати такою ж мірою, як і керівник;
- брати участь у підготовці і обговоренні окремих питань, що виносяться на засідання, наради, збори, конференції тощо;
- вчасно і на належному рівні підготувати звіт;
- захистити звіт з практики у визначений термін.

2. ПРОГРАМА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПРАКТИКИ МАГІСТРІВ

2.1 Виконання індивідуального завдання науково-дослідницької практики

Під час науково-дослідницької практики студенту необхідно виконати індивідуальне завдання з поглибленого вивчення окремих напрямків науково-дослідницької роботи, вирішення конкретних завдань по підбору та аналізу наукової літератури або збору та обробки матеріалу для написання майбутньої магістерської роботи.

Тема науково-дослідницької роботи повинна вибиратися і формулюватися таким чином, щоб:

- роботи була актуальною, тобто дослідження і розробки могли мати наукове і практичне значення;
- робота мала внутрішню цілісність, тобто не складалася з багатьох пов'язаних один з одним частин;
- робота над темою вимагала обґрунтування прийнятих рішень;
- виконання завдання в повному обсязі дозволяло отримати вагомі, обґрунтовані результати, які можуть бути захищені.

Виконання індивідуального завдання науково-дослідницької практики за фахом передбачає закріплення студентами теоретичних знань, методологій, принципів і правил професійного підходу в роботі з різноманітним науковим матеріалом. Тому для аналізу існуючих проблем студентам-магістрантам рекомендується постійне вивчення літератури, в якій висвітлюється не тільки вітчизняний, але і зарубіжний досвід роботи. Стосовно теми магістерського дослідження в процесі виконання плану практики студенту необхідно:

- охарактеризувати актуальність і практичну значимість наукової проблеми й обґрунтувати доцільність її виконання;
- сформулювати мету, завдання, об'єкт і предмет магістерського дослідження;
- представити композицію магістерського дослідження з обов'язковим поєднанням, взаємозалежністю і послідовністю утримання його структурних розділів: вступ, окремі розділи та висновки по ньому, висновки по роботі в цілому;
- охарактеризувати теоретичну та інформаційну основи роботи. Проаналізувати стан і ступінь вивчення проблеми вітчизняними і зарубіжними науковцями, також ступінь розкриття проблеми згідно наукових звітів, даних виробничих підприємств, електронних збірників, розміщених в мережі Інтернет;
- сформулювати й обґрунтувати наукову гіпотезу, на підтвердження якої спрямоване дослідження;

- вибрати і вивчити методи дослідження, аналізу та обробки теоретичних і практичних вихідних даних, що відносяться до наукової проблеми, здійснити попередню обробку наявних даних і проаналізувати достовірність отриманих результатів.

За результатами науково-дослідницької практики студент складає письмовий звіт, який є, по суті висвітленням у першій редакції окремих етапів магістерської роботи:

- актуальність дослідження;
- цілі і завдання дослідження;
- об'єкт і предмет дослідження;
- теоретична та інформаційна основи дослідження;
- висунення наукової гіпотези і обґрунтування напрямів дослідження;
- методологічна основа дослідження;
- обробка практичних вихідних даних, аналіз результатів обробки;
- попередні висновки за виконану роботу.

Процес дослідження незалежно від теми починається, як правило, з вивчення стану питання з літературних джерел: монографій, підручників, статей у періодичних виданнях, тез доповідей, бібліографічних, інформаційних, реферативних виданням і т.п. Теоретична основа дослідження включає вивчення та використання наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів у галузі економіки, пов'язаної з магістерськими дослідженням. Вивчення навчальної літератури і довідкових видань необхідно для отримання та (або) розширення знань у конкретній галузі науки, вивчення монографій, праць конференцій, публікацій в періодичних видань - для отримання уявлення про сучасний стан досліджуваної проблеми.

Збір теоретичній інформації по напрямку дослідження ведеться:

- а) ретроспективно - від сучасних джерел до більш старими;
- б) з поступовим звуженням зони пошуку - від об'єкта (предмета) дослідження до можливих методів вирішення проблеми дослідження (теоретичним і експериментальним).

Поглиблене вивчення матеріалів різних джерел інформації дає змогу виконавцю роботи усвідомити сучасний стан питань, що стосуються теми, визначити обсяг і характер матеріалів, потрібних для виконання науково-дослідницької роботи.

Огляд літератури, представлений у звіті з практики, повинен показати знайомство студента з теоретичними основами досліджуваної проблеми, його вміння критично їх розглядати, виділяти головне і істотне в сучасному стані вивченості теми, оцінювати раніше зроблене іншими дослідниками і формувати контури майбутнього дослідження.

Комплексний підхід до розкриття теми роботи полягає у тому, що предмет дослідження розглядається під різними кутами зору – з позицій теоретичної бази і практичних напрацювань рішення проблеми, аналізу,

обґрунтування шляхів удосконалення, вивчення ступеня ефективності у тісному взаємозв'язку методів дослідження і єдиної логіки викладу.

Застосування сучасних методів дослідження полягає у тому, що під час здійснення огляду теоретичних джерел, аналізу діяльності й обґрунтуванні шляхів удосконалення окремих аспектів предмета дослідження студент повинен добре знати сучасні економічні теорії, володіти методами наукового пізнання і методикою проведення наукових досліджень.

Логічним завершенням роботи з науковою інформацією є констатація стану проблеми, ступінь вивчення і розробки на сьогоднішній момент.

Вивчення проблеми є головним пунктом теми роботи, задає напрямок дослідження у вигляді сформульованої гіпотези. Отже, потрібно чітко і ясно охарактеризувати стан проблеми: у вигляді невирішене питання або ситуації, уточнення теоретичної та практичної мети і т.п.

Інформаційна база дослідження доповнює теоретичну використанням статистичних матеріалів, звітів органів державної, регіональної, відомчої статистики, наукових інститутів, електронних збірок, розміщених в мережі Інтернет. До інформаційної бази дослідження відноситься і будь-яка управлінська, статистична, оперативна і фінансова звітність підприємств.

Фактичний матеріал про господарську діяльність підприємства (організації) базується на інформації зовнішній (опубліковані дані про акціонерний капітал, відносинах з кредиторами, податковими органами і т.д.) і внутрішній. Внутрішній аналіз використовує більш широкую інформацію, на підставі якої можна судити про формування прибутку, структурі собівартості продукції, резервах виробництва. Для підвищення якості аналітичної роботи в рамках конкретного дослідження може знадобитися не тільки суто фінансово - економічна, але і технічна, технологічна, екологічна, соціальна та інша інформація.

Джерела економічної інформації можуть бути плановими, обліковими і поза обліковими. Планові джерела інформації включають в себе всі види планів і нормативних матеріалів організації, договори з постачальниками і споживачами продукції, кошториси, калькуляції собівартості і т.д. Облікова інформація - дані оперативного, бухгалтерського, статистичного обліку та звітності, дані статистичних спостережень. До позаоблікових джерел інформації відносяться: нормативні акти і документи у вигляді законів, указів, постанов уряду, місцевих органів влади; рішення арбітражу та судових органів; матеріали аудиторських і податкових перевірок; матеріали спеціальних обстежень на робочих місцях, матеріали експертних оцінок і т.п.

Апробація основних теоретичних та практичних рекомендацій магістерської роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових тез та статей, рекомендацій до органів влади й управління тощо).

Основне призначення тез

1. Познакомити учасників конференції зі змістом доповіді.

2. Донести в доступній формі інформацію про свої дослідження тим учасникам, які з різних причин не зможуть взяти участь у конференції.

3. Оприлюднити результати наукової роботи та зробити її надбанням фахівців, зацікавлених в отриманні відповідної інформації.

4. Встановити пріоритет автора.

5. Засвідчити особистий внесок як дослідника в розробку наукової проблеми.

6. Підтвердити достовірність основних результатів і висновки наукової роботи, її новизну і рівень (оскільки, після виходу у світ, публікація стає об'єктом вивчення й оцінки широкою науковою громадськістю).

7. Підтвердити факт апробації та впровадження результатів і висновків наукової праці.

8. Відобразити основний зміст наукової роботи та завершеність певного етапу дослідження.

Специфіка змісту. Тези є наочно-логічним об'єднанням наукового матеріалу загальною ідеєю. Ця ідея повинна бути відображена вже в заголовку, призначення якого – зорієнтувати читача на зміст наукового тексту. Нормою жанру тез є висока насиченість науковим матеріалом. Ця норма реалізується в оптимальному поєднанні складності думки з ясністю і доступністю викладу.

Стиль. Тези мають характер короткої стверджуючої думки або висновку, закономірності виявлених наукових фактів.

Структура тез

1. Постановка завдання: історія завдання, її значимість (особливо слід підкреслити зв'язок з сучасними дослідженнями у відповідній галузі), визначення та терміни (не слід перераховувати всі загальноприйняті терміни, використані в роботі, але поняття, властиві даній конкретній галузі, слід згадати), безпосередня постановка задачі та її місце в загальному контексті дослідження.

2. Методи, використані автором: перерахувати методи. Також слід вказати основні інструменти дослідження, такі як: лабораторія, в якій проведено дослідження, наукове програмне забезпечення, навчальний заклад, регіон тощо.

3. Основні результати: слід сформулювати Ваші основні досягнення. У цьому пункті дотримуйтеся максимальної чіткості і ясності. Однак, якщо Ваші результати технічні, слід дати коротке пояснення суті Ваших досягнень доступною мовою. Чітко зазначте, яку частину завдання, сформульованої в першому пункті, Ви виконали, і яка значимість цієї частини в загальному контексті завдання.

4. Висновок і можливі шляхи застосування досліджень: опишіть результати з точки зору загальної значущості для Вашої галузі дослідження, сформулюйте можливі шляхи виконання завдання, а також можливості застосування в інших галузях науки. Слід пам'ятати, що тези не повинні містити докладних доказів/описів процедур дослідження. Вони повинні давати

чітке уявлення про проведене дослідження, але не можна писати про досягнення або роботу виконану не Вами.

Структура наукової статті

Базисно структура наукової статті визначена вимогами Вищої атестаційної комісії (ВАК), де виділено такі компоненти (з поданням даних назв у тексті статті):

Постановка проблеми;

Стан досліджуваного питання (аналіз останніх публікацій по темі);

Визначення мети статті (завдань дослідження);

Виклад основного матеріалу (тексту);

Висновки і перспективи подальших досліджень;

Список джерел та літератури.

При цьому обов'язковими компонентами статті також є анотації і ключові слова (виконуються на мові оригіналу та англійською мовою). Обсяг анотації повинен становити не менше 1000 знаків (з пробілами), ключових слів – не менше 5 одиниць.

Змістовну частину статті (розділ «Виклад основного матеріалу») найчастіше не поділяють на пункти (розділи), однак при деяких публікаціях це допускається, і навіть заохочується.

Таким чином, структура наукової статті чітко визначена, і наведений перелік компонентів є обов'язковим до виконання. При цьому важливо пам'ятати, що текстова частина роботи повинна мати логічне і послідовне викладення матеріалу, включати новизну дослідження і його практичну значущість.

Актуальність роботи визначається у пункті «Постановка проблеми дослідження». Автор описує проблемне поле обраної тематики і обґрунтовує, чому дана тема потребує докладного розгляду. Специфіка актуальності безпосередньо пов'язана з назвою статті. Найчастіше автор прагне відобразити актуальність в заголовку, зацікавити і залучити читача до тексту.

Висновки у статті, будучи закономірним підсумком викладу, також доповнюються пунктом про перспективи подальших досліджень. Автор підкреслює якусь незавершеність проведеного дослідження, описує недосліджені аспекти цієї області знання, і водночас формулює власну лінію додатки подальших наукових зусиль.

2.2. Зміст практики

1. Вивчити теорію та історію проблеми в літературних джерелах. Конкретизувати об'єкт та мету наукового дослідження.

2. Пошук літературних джерел за темою магістерської роботи в інформаційно-пошукових системах бібліотеки. Ознайомлення з законодавчими, нормативними, інструктивними матеріалами за темою науково-дослідної роботи. Складання переліку літератури за обраною темою.

3. Вивчення спеціальної наукової та методичної літератури, періодичних видань, даних статистичних щорічників.

4. Зібрання інформації (статистичної, бухгалтерської, фінансової тощо) для підготовки наукової статті (тез доповіді).

5. Обробка та детальний аналіз зібраної інформації з метою виявлення загальних тенденцій розвитку досліджуваних показників, узагальнення результатів теоретичного дослідження.

6. Розробка та обґрунтування самостійних методичних рекомендацій щодо управління різними напрямками діяльності підприємств з метою підвищення їх ефективності.

7. Розробка структури та основних тез наукової статті (доповіді).

Підготування наукової статті (доповіді), подання її для рецензії науковому керівникові.

8. Подання:

- наукової статті для публікації (самостійно чи у співавторстві з науковим керівником) у збірнику студентських наукових праць;

- виступити з доповіддю на студентській науковій конференції;

- взяти участь у конкурсі студентських наукових робіт.

Таким чином, результатом науково-дослідної практики повинно стати оформлення звіту з науково-дослідної практики (по темі майбутнього магістерського дослідження); підготовка до друку наукової статті або 2-3 тез та доповіді на конференцію з обов'язковим виступом на студентській конференції та участь к конкурсі студентських наукових робіт.

2.3 Підведення підсумків практики

Контролювання практики студентів сприяє вирішенню комплексу завдань від навчальних до контролюючих і забезпечує повноту, своєчасність та якість виконання програм практики.

Метою контролю є виявлення та усунення недоліків та надання допомоги студентам у виконанні програми практики. На кожному етапі контролювання застосовуються специфічні методи.

Попереднє контролювання здійснюється під час підготовки студентів до проходження практики. При цьому пояснюються цілі практики, порядок її проходження, форма звітування, а також студентам передаються програми практики.

Поточне контролювання з боку керівника практики здійснюється під час бесід зі студентами у дні, встановлені кафедрою для консультування студентів.

Підсумкове контролювання відбувається під час оцінювання та захисту звітів з практики.

Після закінчення терміну практик студенти звітують на випускній кафедрі про виконання програми практики. Загальна форма такої звітності - подання письмового звіту з позитивною відміткою керівника.

До захисту допускаються студенти, які повністю виконали програму практики, представили звіт згідно з встановленою формою та одержали позитивний відгук керівника.

2.4 Звіт з науково-дослідної практики

За результатами проходження науково-дослідної практики студент має подати керівнику практики звіт, що виконаний відповідно до правил оформлення роботи. Звіт повинен містити:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст;
- 3) вступ;
- 4) основну частину;
- 5) висновок;
- 6) список літератури;
- 7) додатки (у разі потреби).

У вступі визначається актуальність дослідження, мета та завдання науково-дослідної практики, об'єкт і предмет дослідження.

Основна частина звіту з науково-дослідної практики складається з двох розділів.

Змістом першого розділу є: систематизація теоретичного матеріалу, інформаційної та нормативно-законодавчої бази щодо обраного об'єкта дослідження; опис інформаційних технологій та програмних продуктів, що використовуються у вітчизняній та міжнародній практиці для збирання, оброблення та аналізу статистичної інформації; формування системи показників, за допомогою яких всебічно оцінюється обране соціально-економічне явище або процес.

У другому розділі основної частини звіту з науково-дослідної практики необхідно висвітлити такі питання: надати концептуальну схему дослідження за обраною тематикою; описати теоретико-методологічний базис проведення

економічного спостереження; інтерпретувати та візуалізувати процес проведення та отримані результати дослідження за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Остаточна структура основної частини звіту з практики обговорюється з керівником практики від ЗВО.

У висновку наводяться підсумки науково-дослідної практики, фіксуються виконані та невиконані розділи завдання на практику.

До звіту з практики додається відгук керівника практики від ЗВО, щоденник практики та копії публікацій

Обсяг звіту з науково-дослідної практики має становити 30 – 35 сторінок машинописного тексту. Якщо це необхідно, то наводяться додатки, в яких подається необхідна для висвітлення основної частини звіту інформація. Захист звіту з практики здійснюється з використанням презентації в середовищі Power Point.

2.4 Форми і методи контролю

На місцях проходження практики регламент робочого дня студентів має відповідати внутрішньому розпорядку, установленому для персоналу організації - бази практики, і є обов'язковим для студентів.

Робота практиканта з виконання програми практики контролюється науковим керівником. Практикант повинен дотримуватися режиму роботи та правил внутрішнього розпорядку. Спізнення на заняття та порушення графіку навчального процесу у зв'язку з проходженням практики студентом не припускається.

Виконання кожного розділу практики завіряється підписом керівників практики. По закінченні практики науковий керівник готує відзив на виконання програми практики.

3. ОФОРМЛЕННЯ ТЕКСТОВОЇ ТА ІЛЮСТРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Оформлюється звіт за вимогами, які встановлені у інструктивних матеріалах, з обов'язковим урахуванням державного стандарту до звітів з науково-дослідної роботи. Звіт оформлюється згідно наступних документів: «Звіт про науково-дослідну роботу», «Загальні правила та вимоги до оформлення», «Загальні вимоги до текстових документів» та «ЄКСД – текстові документи».

Звіт виконується українською мовою без стилістичних, орфографічних і синтаксичних помилок. Текстова частина роздруковується на аркушах (з одного боку) формату А4 (297x10 мм) через полуторний міжрядковий інтервал до тридцяти рядків на сторінці; за умови її заповнення по ширині, шрифтом Times New Roman (14 кегль).

Текст звіту слід друкувати, дотримуючись розміру полів: верхнє, нижнє – 20 мм, праве – 10 мм, лівє – 25 мм. Текст всієї роботи повинен бути роздрукований в одному режимі з однаковим рівнем якості. Щільність тексту повинна бути однаковою.

Помилки, описки і графічні неточності, які виявлені в процесі написання роботи, можна виправляти шляхом заклеювання або зафарбовування коректором (буква, слово). Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці роботи.

Не допускається довільне скорочення слів в тексті, в таблицях, на рисунках і т. п. Скорочення слів і словосполучень має виконуватися відповідно до діючих стандартів.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць та формул здійснюють арабськими цифрами без знаку №.

Заголовки структурних елементів «РЕФЕРАТ», «ЗМІСТ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ" не нумерують і друкують прописними (великими) буквами в середині рядка без крапки в кінці, не підкреслюючи.

Після номера розділу ставлять крапку, а потім приводять його найменування. Розділи і підрозділи повинні мати заголовки, а також можуть включати пункти і підпункти. Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів тексту слід починати з абзацу і друкувати малими літерами, не підкреслюючи, без крапки в кінці.

Перенесення слів у заголовку розділу не допускається. Між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути витримана два інтервали.

Розділи, підрозділи звіту слід нумерувати арабськими цифрами з крапкою після цифри відповідного розділу. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу, що складається з номера розділу і

порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу ставиться крапка, наприклад: 1.3.

Ілюстрації (фотографії, рисунки, графіки, креслення, схеми, діаграми і таблиці) слід розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Таблиці, рисунки або креслення, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях роботи після їх згадки в тексті або в додатках. На всі ілюстрації мають бути посилання в тексті. Приклад оформлення рисунка представлений в додатку.

Ілюстрації повинні мати назви, які поміщають під ілюстрацією. При необхідності під ілюстрацією розміщують підрисунковий текст. Ілюстрація позначається словом «Рис.» і нумерується арабськими цифрами в межах розділу. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад, «Рис. 3.1 – Фактори зростання продуктивності праці» поміщений в третьому розділі, має перший порядковий номер. Нижче наведено приклад оформлення графічного матеріалу.

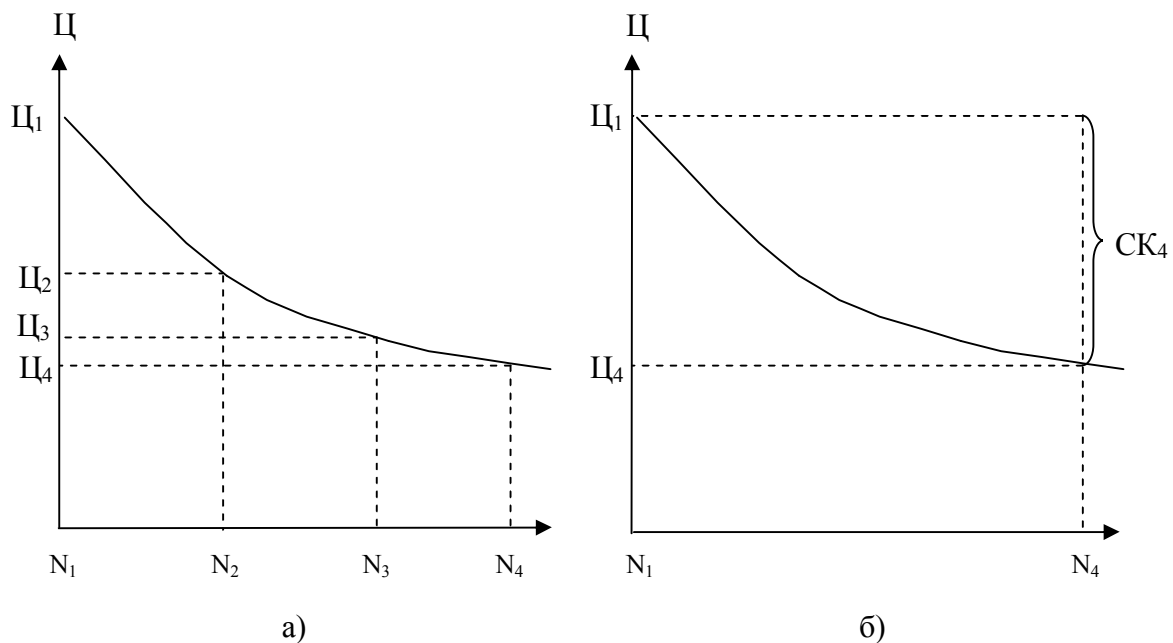

Рис. 3.1 – Чинники зростання продуктивності праці

Таблицю слід зверху і знизу відокремлювати пробілом від тексту.

Таблиця повинна мати назву, яку друкують малими літерами по центру і поміщають над таблицею. Назви таблиці повинно бути стислою і відбивати її зміст.

Цифровий матеріал з метою наочності, систематизації, компактного представлення однотипної інформації рекомендується оформляти у вигляді таблиць. Таблиці нумерують арабськими цифрами, номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 3.2» – це друга таблиця третього розділу. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці повинні бути посилання в тексті.

Допускається перенесення таблиці на наступну сторінку, при цьому в кожній частині таблиці повторюють її головку (шапку) і боковину (заголовки рядків). Слова «Таблиця 3.2» і її заголовок вказують один раз над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: «Продовження табл. 3.2» із зазначенням номера таблиці, «Закінчення табл. 3.2».

Заголовки граф таблиці друкують з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять.

Приклад оформлення цифрового матеріалу:

а) в табличній формі;

Таблиця 3.4 – Шкала граничних знижок на виріб при зростанні продажів

Обсяг продажів N, шт.	Питомі умовно-постійні витрати Руп, грн	Максимальна знижка на виріб СК ₁		Зростання обсягів продажів ΔN, %	Знижка (округлено), %
		грн	%		
1000	1000,00	—	—	—	—
1050	952,38	47,62	1,60	5,0	1,5
1100	909,09	90,91	3,03	10,0	3,0
1500	666,66	333,33	11,10	50,0	11,0

б) у формі висновків:

Динаміка залишкової вартості і річної амортизації за методом зменшення залишку характеризується такими даними:

Балансова вартість, тис. грн.

Річна амортизація, тис. грн.

200,0

30,0

170,0

25,5

144,5

21,7

122,8

18,4

Формули і рівняння нумерують в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між

якими ставлять крапку. Номер формул пишуть біля правого краю аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад:

Сума потрібного капіталу:

$$K = K_o + K_{об}, \quad (2.1)$$

де K_o – сума потрібного основного капіталу;

$K_{об}$ – сума потрібного обігового капіталу.

Формулу, як видно із прикладу, слід зверху та низу відділяти пробілом від тексту.

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказуються довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одній сторінці кілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...

2. ... Якщо примітка одна, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку. Перед перерахуваннями в тексті ставлять двокрапку. Якщо перерахування не нумеруються (перший рівень деталізації), перед кожною позицією переліку ставиться тире. Якщо перерахування нумеруються, перед кожною позицією ставиться мала літера алфавіту з дужкою. Для подальшої деталізації (другий рівень) слід використовувати арабські цифри з дужкою.

Якщо інформація в тексті роботи представлена у вигляді маркованих списків, то маркери повинні бути всюди ідентичні і оформлені вигляді дефісів. Додатки до звіту слід оформляти як продовження тексту. Кожне речення має починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком повинно бути надруковано слово «Додаток ...» і велика літера, що позначає номер додатка. Додатки слід позначати послідовно приголосними прописними літерами алфавіту: А, Б, В, Д, Ж, З, К, Л, М, Н, П, Р, С, Т. Виключається застосування букв, що не наведені в наведеному переліку.

Додатки повинні мати спільну з рештою тексту наскрізну нумерацію сторінок.

Ілюстрації, таблиці і формули нумерують в межах кожного додатка. Наприклад: рис. Д. 1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А. 1) перша формула додатка А.

Правила цитування та оформлення посилань на використані джерела. При написанні звіту, відповідно до принципу наукової сумлінності та виключення плагіату, автор зобов'язаний давати посилання на літературні джерела, матеріали або окремі результати інших авторів, або на ідеї і висновки, що містяться в наукових працях вчених, що займаються дослідженням аналогічних

проблем. Такі посилання дають можливість перевірити достовірність відомостей, наведених в роботі.

Якщо використовуються матеріали монографій, оглядових статей та інших джерел з великою кількістю сторінок, то в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на який дано посилання в тексті роботи. Наприклад: «... в роботі [12, с. 32], а також в роботах [73, с. 16; 112, с. 55–58] наведені методи обґрунтування розміру ставки дисконту в розрахунках економічного ефекту інвестицій ».

Посилання в тексті звіту слід позначати порядковим номером переліку посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... в роботах [1 – 6] ...». Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад, «... у формулі (2.1.)».

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті роботи, при цьому слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад: «... в табл.1.2.».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації необхідно скорочено вказувати слово «дивись», наприклад: «див. табл.1.3 ».

Для підтвердження власних аргументів або для критичного аналізу того чи іншої друкованої праці, необхідно наводити цитати з авторитетних джерел. Науковий етикет полягає в точному відображенні тексту, оскільки навіть невелика неточність здатна спотворити зміст думки, закладений автором.

Основні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться зі збереженням особливостей авторського викладу;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без спотворення позиції автора. Пропуск слів, виразів, абзаців допускається без перекручення думки автора і позначається трьома крапками;

в) кожна цитата обов'язково повинна супроводжуватися посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думки автора своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у передачі думки автора, коректним щодо оцінки його результатів і приводити відповідне посилання на джерело.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Оцінка проходження науково-дослідної практики складається із суми балів, які виставляються комісією на основі розгляду змісту звіту про практику та за підсумком усного захисту перед комісією основних положень, які входять до програми практики. Для коректного порівняння оцінок різного типу застосовуються зважувальні коефіцієнти.

Підсумкова оцінка знань, умінь та навичок студента, набутих на практиці, встановлюється за 100-бальною шкалою із подальшим переведенням її у чотирибальну шкалу оцінок

Рейтингова оцінка з дисципліни	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
85 – 100	5 (відмінно)	A
75 – 84	4 (добре)	B
65 – 74	4 (добре)	C
57 – 64	3 (задовільно)	D
50 – 56	3 (задовільно)	E
1-49	2 (незадовільно)	FX

Складовою загальної суми балів захисту звіту про практику є:

1) сума балів за зміст звіту про практику окремо за кожним структурним розділом програми практики;

2) бали безпосередньо за захист звіту про практику.

Шкала балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки за практику, наведена нижче.

№ п/п	Зміст завдання	Кількість балів	Максимальна кількість балів
1	Погодження теми та плану дослідження з науковим керівником	0-5	5
2	Копії публікацій студента	0-25	25
3	Оформлення супровідних документів	0-5	5
4	Зміст дослідження	0 -30	30
5	Підготовка презентації та доповіді до захисту роботи	0-10	10
6	Оформлення звіту	0-10	10
7	Захист звіту з практики	0-15	15
Загальна максимальна сума балів			100

Під час захисту звіту про практику комісія уважно розглядає зміст звіту про практику, виставляє бали за зміст кожного розділу, після чого задає

студентові усні запитання, які дозволяють оцінити розуміння студентом викладених у змісті звіту про практику положень.

Виставлена загальна сума балів переводиться у традиційну оцінку і заноситься у відповідні документи як підсумкова оцінка з проходження практики.

Критерії оцінки розділів звіту про практику (за кожний розділ)

I. Найвища якість розділу звіту (90-100% від максимальної кількості балів відповідного розділу) повинна відповідати таким вимогам:

- 1) повне та вичерпне викладення матеріалу, яке використовувалося при проведенні студентом занять та під час опрацювання відповідного розділу;
- 2) повний склад необхідних додатків, які вимагаються відповідним розділом практики (копії документів, аналітичні та статистичні матеріали тощо);
- 3) актуальність і достовірність поданої у звіті інформації;
- 4) дотримання вимог щодо змісту та оформлення структурних частин програми практики.

II. Задовільна якість розділу звіту (50-89% від максимальної кількості балів відповідного розділу) визначається у випадку, якщо наявний хоча б один із зазначених нижче пунктів:

- 1) неповне викладення матеріалу або неповна відповідність змісту роботи вимогам програми практики (50–75% охоплення зазначених у програмі проходження практики за відповідною дисципліною питань);
- 2) неповний склад додатків, які вимагаються відповідним розділом практики (50–75% необхідних додатків);
- 3) неактуальність або застарілість поданої у звіті інформації;
- 4) недотримання вимог щодо змісту та оформлення структурних частин програми практики.

III. Незадовільна якість розділу звіту (0-50% від максимальної кількості балів відповідного розділу) визначається у випадку, якщо наявний хоча б один із зазначених нижче пунктів:

- 1) одночасно присутні два чи більше критеріїв, що відповідають оцінці в 5 балів;
- 2) неповне викладення матеріалу або неповна відповідність змісту роботи вимогам програми практики (менше 50% охоплення зазначених у програмі проходження практики за відповідною дисципліною питань);
- 3) неповний склад додатків, які вимагаються відповідним розділом практики (менше 50% необхідних додатків);
- 4) недостовірність поданої у звіті інформації.

Критерії оцінки захисту звіту про науково-дослідну практику

I. Найвища якість захисту звіту про практику, яка оцінюється в 15-20 балів, повинна відповідати таким вимогам:

1) вільне володіння змістом роботи, яка проводилася на практиці, чітке розуміння суті

обраної наукової проблеми та володіння здобутками науки у цій царині;

2) повне знання відповідного матеріалу, публікацій з обраної проблематики;

II. Захист звіту про практику оцінюється в 10-15 балів, якщо:

1) відносно захисту на найвищий бал немає відповідності хоча б одному з пунктів, зазначених вище, або якщо:

2) при розкритті змісту питання в цілому правильно за зазначеними вимогами зроблені значні помилки під час визначення терміну прийняття чи назви змісту в цілому правильно зазначеного інструктивного матеріалу.

III. Відповідь на питання оцінюється в 5-10 балів, якщо:

1) відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття двох чи більше пунктів, зазначених у вимогах до нього;

2) одночасно наявні обидва типи недоліків, які окремо характеризують критерій оцінки в 10-20 балів;

3) характер відповідей дає підставу стверджувати, що особи яка захищає звіт про практику, неправильно зрозуміла зміст практики і тому не відповідає на питання по суті, припустилася грубих помилок у змісті відповіді.

Під час оцінки звіту про практику в цілому додатково враховуються і впливають на

загальну суму балів допущені недоліки та помилки, якими вважаються:

– неохайне оформлення роботи (вживання незагальноприйнятих скорочень, рукописний варіант звіту, незрозумілий почерк, використання олівців замість чітких чорнил) (мінус 10 балів);

– помилки в оформленні звіту про практику порівняно з діючими вимогами (мінус 5 балів);

– помилкові статистичні та аналітичні дані, якщо розмір помилки незначний і в цілому не впливає на висновки, які зроблено у звіті (мінус 5 балів);

– використання застарілих науково-інформаційних джерел (мінус 5-10 балів).

Під час оцінки звіту про практику в цілому додатково враховується і впливає на загальну суму балів трудова дисципліна студента під час проходження практики. При порушенні графіка і змісту проходження практики (зафіксованому у відповідному журналі) викладач може знизити оцінку:

– за одноразове порушення індивідуального графіку практики та відсутність без поважних причин на занятті у встановлений час або систематичні запізнення (мінус 5 балів за кожний факт порушення);

– за несвоєчасність представлення на кафедру інформації про початок практики (мінус 10 балів);

– за несвоєчасність представлення на кафедрі звіту про практику (мінус 5 балів).

Студент, котрий не виконав програму практики і отримав незадовільний відгук на базі практики або незадовільну оцінку при захисті звіту про практику, направляється на практику повторно.

При написанні цих Методичних рекомендацій було використано такі нормативні джерела:

1. Закон України «Про освіту»;
2. Закон України «Про вищу освіту»;
3. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 051;
4. Освітньо-професійна програма «Економіко-правове забезпечення бізнесу»;
5. Положення про організацію освітнього процесу в ХГУ «НУА»;
7. Положення про систему забезпечення якості вищої освіти (систему внутрішнього забезпечення якості) ХГУ «НУА»;
8. Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових та навчальних працях працівників і здобувачів вищої освіти ХГУ «НУА»;
9. Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії для атестації здобувачів вищої освіти, які отримують ступінь бакалавра, магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, магістра) в ХГУ «НУА»;
10. Порядок проведення перевірки наукових праць, навчальних видань та дипломних робіт (проектів) працівників та здобувачів вищої освіти на наявність запозичень з інших документів;
11. Класифікатор професій ДК 003:2010 (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>);
12. Державний класифікатор видів економічної діяльності КВЕД ДК 009:2010.

ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ЩОДЕННИК
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПРАКТИКИ

студента _____
_____

факультет _____
_____

група _____
_____

спеціальність _____
_____

Харків

Мета та завдання науково-дослідної практики

Метою науково-дослідної практики є засвоєння студентами елементів методики наукових досліджень та розвитку в них раціонального творчого мислення, здатності самостійно проводити статистичний аналіз та оцінювання масових явищ і процесів на підставі застосування економіко-статистичних методів і надавати інтерпретацію отриманих результатів, використовуючи інформаційні технології візуалізації.

Для досягнення поставленої мети студенти вирішують такі завдання:

узагальнення сучасних теоретико-методичних основ статистичного аналізу масових соціально-економічних явищ і процесів;

систематизація інформації літературних джерел щодо обраної тематики майбутньої дипломної роботи;

формування системи показників щодо стану й розвитку об'єкта дослідження з метою проведення його подальшого аналізу та оцінювання;

аналіз динамічних і структурних змін у функціонуванні відкритих соціально-економічних систем (підприємство, галузь, регіон, країна);

моделювання та прогнозування розвитку об'єкта дослідження з використанням сучасних статистичних методів;

апробація основних теоретичних та практичних рекомендацій магістерської роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових статей, рекомендацій до органів влади й управління тощо).

формування наукового звіту щодо результатів дослідження у вигляді аналітичних висновків з їх наочним відображенням.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Основні положення науково-дослідної підготовки.....	5
1.1 Мета і завдання науково-дослідної практики.....	5
1.2 Бази практики.....	6
1.3 Порядок організації та керівництво науково-дослідної практикою.....	7
2. Програма науково-дослідної практики магістрів.....	9
2.1 Виконання індивідуального завдання науково-дослідницької практики.....	9
2.2. Зміст практики.....	14
2.3 Підведення підсумків практики.....	14
2.4 Звіт з науково-дослідної практики.....	15
2.4 Форми і методи контролю.....	16
3. Оформлення текстової та ілюстративної інформації.....	17
4. Критерії оцінювання результатів практики.....	22
Зміст.....	29

Навчальне видання

**Методичні рекомендації
з організації науково-дослідної практики
для студентів освітнього ступеня «Магістр»
спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
денної та заочної форм навчання**

Автори-упорядники: *ТИМОХОВА* Галина Борисівна
ЦИБУЛЬСЬКА Елеонора Іванівна

В авторській редакції
Комп'ютерний набір *Г. Б. Тимохова, Е. І. Цибульська*

Підписано до друку ..20. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,51.
Тираж 100 пр. Зам №

План 2020/21 навч. р., поз. № 3.5.2.11 в переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.
Надруковано у видавництві Народної української академії
Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.